

GS.BS. TRẦN VĂN KỶ

ĐIỀU TRỊ

**NHI KHOA
ĐÔNG Y**

NGUYÊN
C LIỆU

NHÀ XUẤT BẢN Y HỌC

Giáo sư Bác sĩ TRẦN VĂN KỶ
Viện Y Dược học dân tộc Thành phố Hồ Chí Minh

ĐIỀU TRỊ
NHI KHOA ĐÔNG Y
(TÁI BẢN CÓ SỬA CHỮA VÀ BỔ SUNG)

NHÀ XUẤT BẢN Y HỌC
Chi nhánh Thành phố Hồ Chí Minh

LỜI GIỚI THIỆU

(Lần xuất bản thứ nhất)

Nước ta có một nền y học cổ truyền dân tộc, với nhiều kinh nghiệm phong phú về y và dược, trong đó có nhi khoa.

Sau gần 20 năm làm công tác thừa kế phát huy những kinh nghiệm của nhi khoa cổ truyền, từng bước kết hợp với nhi khoa hiện đại. Bác sĩ Trần Văn Kỳ đã có những hiểu biết tương đối sâu, có những kinh nghiệm thực tế trong khi vận dụng những kinh nghiệm của nhi khoa cổ truyền và đã biên soạn cuốn: Điều trị Nhi khoa đông y.

Tập sách nhỏ này được viết dưới dạng kết hợp bước đầu giữa y học hiện đại và y học cổ truyền dân tộc.

Về cách viết, tác giả đã dùng ngôn ngữ hiện đại để trình bày các vấn đề.

Về nội dung tác giả đề cập trong phần lý luận cả kiến thức hiện đại và cổ truyền, trong các phần tên bệnh, nguyên nhân bệnh lý, chẩn đoán, tiên lượng bệnh nói theo hiện đại, phần điều trị chủ yếu viết theo lý luận và kinh nghiệm cổ truyền có kết hợp cả phần chữa bệnh của nhân dân.

Đây là một cách viết phù hợp với trình độ hiểu biết và kinh nghiệm thực tế còn có hạn của cán bộ làm công tác thừa kế phát huy kinh nghiệm của y học cổ truyền và kết hợp chặt chẽ giữa y học hiện đại và y học cổ truyền dân tộc. Nó có ưu điểm là có nhiều khả năng giúp cho các thầy thuốc sử dụng kinh nghiệm cổ truyền dễ dàng hơn cách viết hoàn toàn cổ truyền. Song do nội dung kết hợp giữa y học hiện đại và y học cổ truyền rất khó, do trình độ tác giả có hạn nên khó tránh khỏi thiếu sót cần được bạn đọc góp ý bổ sung.

Dù sao, đây cũng là một tài liệu tốt có tác dụng góp phần thúc đẩy đưa y học cổ truyền vào ngành nhi, tạo điều kiện để kết hợp Nhi khoa hiện đại và cổ truyền tiến tới xây dựng ngành Nhi khoa Việt Nam.

Với niềm tin tưởng như vậy, chúng tôi xin trân trọng giới thiệu cuốn “Nhi khoa đông y” với bạn đọc và đồng nghiệp.

Hà nội, tháng 11 năm 1978
Quyền viện trưởng Viện đông y
Bác sĩ HOÀNG BẢO CHÂU

LỜI NÓI ĐẦU

(LẦN XUẤT BẢN THỨ NHẤT)

Cuốn “Điều trị Nhi khoa đông y” được biên soạn theo tinh thần kết hợp giữa y học hiện đại và y học cổ truyền dân tộc nhằm phục vụ công tác đẩy mạnh kết hợp y học cổ truyền dân tộc với y học hiện đại trong ngành Nhi, làm tài liệu học tập và tham khảo cho sinh viên chuyên khoa Nhi cổ truyền dân tộc đồng thời giúp các bạn đồng nghiệp muốn ứng dụng y học cổ truyền dân tộc trong công tác điều trị Nhi khoa.

Nội dung sách gồm 2 phần chính:

– Phần I là phần đại cương gồm có các mục: Đặc điểm sinh lý và bệnh lý của trẻ em; Chẩn đoán theo y học cổ truyền (chủ yếu là tứ chẩn): Biện chứng Nhi khoa (giới thiệu 3 phép biện chứng: Biện chứng theo bát cương, biện chứng theo tạng phủ và biện chứng bệnh sốt (cấp tính của trẻ em); Điều trị Nhi khoa gồm những nguyên tắc cần thiết không thể thiếu được trong công tác chẩn đoán và điều trị các bệnh trẻ em bằng y học cổ truyền dân tộc.

– Phần II là phần bệnh học:

Trong phần này chỉ giới thiệu một số bệnh mà khả năng y học cổ truyền điều trị có kết quả tốt hoặc kết hợp với y học hiện đại, hiệu quả điều trị và phòng bệnh được nâng cao.

Trong mỗi bệnh thì tên bệnh, Nguyên nhân bệnh lý, Chẩn đoán, Triệu chứng, Tiên lượng, Phòng bệnh đều luận theo y học hiện đại đồng thời kết hợp giới thiệu những kiến thức cơ bản của y học cổ truyền dân tộc để nghiên cứu.

Về phần điều trị từng bệnh chủ yếu giới thiệu những nguyên tắc và phương pháp điều trị theo y học cổ truyền bằng biện chứng luận trị, bằng những bài thuốc kinh nghiệm mà các vị thuốc thường là thuốc nam dễ kiếm và dễ bào chế.

Ngoài ra từng loại bệnh có giới thiệu thêm các phương pháp điều trị khác như châm cứu, xoa bóp, giác, chích lễ...

TÁC GIẢ

LỜI NÓI ĐẦU

(Lần tái bản)

Kết hợp Y học cổ truyền dân tộc với Y học hiện đại, xây dựng một nền Y học Việt Nam vững mạnh là quan điểm cơ bản của ngành Y tế nước ta đã được thể chế hóa trong Hiến pháp của nước Cộng Hòa Xã Hội Chủ Nghĩa Việt Nam.

Là một thầy thuốc có hơn 45 năm tuổi nghề và đã hơn 35 năm làm công việc nghiên cứu, giảng dạy, biên soạn tài liệu và chữa bệnh bằng Y học cổ truyền, tôi luôn cố gắng quán triệt tinh thần đó. Từ năm 1978, tôi đã biên soạn quyển ĐIỀU TRỊ NHI KHOA ĐÔNG Y dưới dạng kết hợp Y học cổ truyền dân tộc với Y học hiện đại được nhiều bạn đọc và bạn đồng nghiệp hoan nghênh cổ vũ. Trong lần tái bản này, chúng tôi có sửa chữa bổ sung thêm cho tài liệu được tốt hơn.

Hy vọng cuốn ĐIỀU TRỊ NHI KHOA ĐÔNG Y được tái bản lần này sẽ là một tài liệu tham khảo bổ ích cho các bạn đồng nghiệp và bạn đọc. Và một lần nữa xin chân thành cảm ơn nhiều bạn đồng nghiệp và bạn đọc đã cổ vũ góp ý kiến, xin chân thành cảm ơn Chi nhánh Nhà Xuất bản Y học TP. Hồ Chí Minh đã tích cực giúp đỡ cho việc tái bản quyển sách được thuận lợi.

Thành phố Hồ Chí Minh ngày 26 tháng 3 năm 1997

GS.BS. TRẦN VĂN KỶ

MỤC LỤC

<i>Lời giới thiệu (Lần xuất bản thứ nhất)</i>	3
<i>Lời nói đầu (Lần xuất bản thứ nhất)</i>	4
<i>Lời mở đầu</i>	5
Phần thứ nhất: ĐẠI CƯƠNG VỀ NHI KHOA	9
Sự phát triển của Nhi khoa trong Y học cổ truyền Phương Đông.....	9
Đặc điểm về sinh lý bệnh lý trẻ em.....	12
Đặc điểm chẩn đoán Nhi khoa đông Y	16
Tứ chẩn trong Nhi khoa.....	16
Biện chứng Nhi khoa II	21
1) Biện chứng theo bát cương II.....	21
2) Biện chứng theo tạng phủ	22
3) Biện chứng sốt cấp tính trẻ em.....	26
Điều trị nhi khoa	29
I. Những nguyên tắc điều trị bệnh trẻ em	29
II. Những phương pháp điều trị theo Y học cổ truyền.....	30
- Tám phép trị bệnh nhi khoa	31
- Các phương pháp chữa bệnh bên ngoài bằng thuốc	33
- Phương pháp chữa bệnh không dùng thuốc.....	35
III. Những điều cần chú ý trong kết hợp điều trị bằng thuốc Tây	40
- Đặc điểm dùng thuốc Tây trong nhi khoa	40
- Một số thuốc Tây cần được chú ý lúc sử dụng	40
Thuốc kháng sinh.....	40
Thuốc Sulfamid.....	42
Thuốc Corticoid	43
Phần thứ hai: ĐIỀU TRỊ NHI KHOA	46
Ho gà	46
Quai bị	50
Viêm gan virut	56

Sởi	62
Sốt xuất huyết	68
Thủy đậu	72
Viêm não	76
Bại liệt trẻ em	82
Bệnh lao, lao phổi	87
Sốt rét	93
Viêm đường hô hấp trên cấp tính	100
Tưa miệng	104
Viêm phế quản cấp	107
Ban xuất huyết dị ứng	111
Đái dầm	114
Hen phế quản trẻ em	116
Tiêu chảy trẻ em	123
Suy dinh dưỡng	130
Viêm cầu thận cấp	136
Nhiễm khuẩn đường tiêu	141
Hội chứng thận hư	145
Bệnh ký sinh trùng đường ruột	151
Chốc lở	162
Bệnh nhọt	164
Bệnh ghè	166
Hăm kẽ	168
Chàm trẻ em	169
Tài liệu tham khảo chính	172

PHẦN I

ĐẠI CƯƠNG VỀ NHI KHOA

SỰ PHÁT TRIỂN CỦA NHI KHOA TRONG NỀN Y HỌC CỔ TRUYỀN PHƯƠNG ĐÔNG

Cùng với các khoa nội, ngoại, phụ sản, nhi khoa đã được hình thành và phát triển sớm trong nền Y học cổ truyền phương Đông.

Ở Trung Quốc từ đời Tần-Hán, hơn 2400 năm về trước đã có thầy thuốc nhi khoa. Theo sự ghi chép của cuốn sử ký Biện Thước liệt truyện: “Biện Thước là người thầy thuốc nổi tiếng... Đến Hàm Dương nghe nói người Tần rất yêu trẻ, đã làm thầy thuốc nhi khoa”. Trước công nguyên một thế kỷ, thời Hán Thành Đế, nhà tự y Lý Trụ Quốc viết cuốn ANH NHI PHƯƠNG gồm 19 tập, Lưu Hương viết cuốn THAI GIÁO LUẬN nêu rõ tầm quan trọng của vệ sinh trước lúc sanh. Trong cùng thời gian này, nền y học cổ Hy Lạp phương Tây, trong những tác phẩm của Hyppocrates (trước công nguyên 460 năm) và của Galen (130) những bài về nhi khoa chỉ được ghi chép lẻ tẻ.

Dưới đời Tùy Đường (thế kỷ thứ 3 đến thứ 10) tác phẩm LU TÍN KINH của VU PHƯƠNG là một cuốn sách nhi khoa sớm nhất thế giới. Đặc biệt Đường thái y đã qui định đào tạo thầy thuốc chuyên khoa nhi 5 năm tốt nghiệp (lúc này gọi là thiếu tiểu nhi), và cũng là nước đã tổ chức dạy chuyên khoa nhi sớm nhất thế giới. Trong quyển CHU BỆNH NGUYÊN HẬU LUẬN của SÀO NGUYÊN HUONG có mô tả tỉ mỉ những chứng hậu bệnh trẻ em. TÔN TU MAO (581-682, đời Đường) viết quyển THIÊN KIM PHƯƠNG chia bệnh nhi khoa làm 9 loại và đã chỉ ra tầm quan trọng của vệ sinh, không khí, mặt trời, rèn luyện thân thể và

kỹ thuật nuôi dưỡng trẻ em. Năm 752, VƯƠNG ĐẠO viết cuốn NGOẠI ĐÀI BÍ YẾU phân bệnh trẻ em làm 86 loại và thu thập nhiều bài thuốc trị bệnh nhi khoa.

Từ thế kỷ thứ 10 đến thế kỷ thứ 14 (thời đại Tống Kim Nguyên), ngành nhi khoa đã phát triển mạnh tại Trung Quốc. Sách THANH HUẾ PHƯƠNG đã chú ý phân biệt sốt và đau mùa. Đến thế kỷ 11, thái y đời Tống phân y học thành 9 khoa trong đó có nhi khoa riêng. Thời bấy giờ có danh y TIỀN ÁT (1023 - 1104) tác giả cuốn TIỂU NHI DƯỢC CHỨNG TRỰC QUYẾT được nổi tiếng và người đời tôn là ông thánh nhi khoa.

Đến thế kỷ thứ 12 có LƯU PHƯƠNG, VƯƠNG LỊCH VƯƠNG ĐỀ cùng biên soạn cuốn ẤU ẤU TÂN THU gồm 40 tập có các phần bảo dục anh nhi, bệnh trẻ sơ sinh, bệnh dị tật bẩm sinh, bệnh hệ tiêu hóa v.v..., là một bộ sách nhi khoa lớn ở thời đại này.

Thế kỷ thứ 13 có TRẦN VĂN TRUNG viết cuốn TIỂU NHI ĐẬU CHẨN PHƯƠNG LUẬN và cuốn TIỂU NHI BỆNH NGUYÊN PHƯƠNG LUẬN. Và nhiều tác phẩm khác của nhiều nhà nhi khoa viết như cuốn TIỂU NHI VÊ SINH TỔNG VI LUẬN (vô danh) cuốn HOẠT ẤU TÂM THU của TĂNG THẾ VINH. Các sách đều chú trọng mô tả bệnh thông thường trẻ em, nguyên nhân bệnh, chẩn đoán và điều trị. Trong lúc ở phương Tây mãi đến thế kỷ thứ 15 mới có những tác giả viết sách chuyên về nhi khoa như Bagellaculus (người Ý, 1472) Metlinger (1473 người Đức) Rbolems (1483, người Bỉ) và Thomas Phaer (người Anh, 1545). Từ thế kỷ thứ 14 đến thế kỷ thứ 20, thành tích của nhi khoa đông y về mặt phòng bệnh là sự phát triển của phương pháp phòng bệnh đau mùa, bệnh uốn ván của trẻ sơ sinh. Vào thế kỷ thứ 15 KHẨU BÌNH trong sách TOÀN ẤU TÂM GIÁM chỉ rõ những nguyên nhân gây bệnh trẻ em bao gồm ăn uống thất thường, tinh chí thay đổi và các nhân tố bên ngoài như khí hậu, chấn thương, trùng thú cắn. Đến thế kỷ thứ 16, TIỀN KHAI trong cuốn BẢO ANH NHIẾP YẾU (1556) đề xuất phương pháp đốt giấy rốn để phòng bệnh uốn ván rốn trẻ sơ sinh.

Năm 1681, thầy đậu y người Giang Tây, Trương Viêm đã chủng đậu rộng rãi trong nhân dân, có phát minh lớn về miễn dịch học và so sánh với sự phát minh về phương pháp chủng đậu của người Anh Jenner (1795) thì y học phương Đông đã đi trước hơn 1 thế kỷ. Ngoài ra còn nhiều học giả nhi khoa khác như VAN TOÀN với tác phẩm Thế Y Đậu Chẩn Tâm Pháp, gồm 2 tập 28 chương nói về bệnh đậu mùa khá đầy đủ. VƯƠNG KHĂNG ĐƯỜNG viết cuốn ẤU KHOA CHỨNG TRI CHUẨN THẲNG. HẠ ĐỈNH viết cuốn ẤU KHOA THIẾT CẢNH đều là những sách có giá trị về nhi khoa.